

2014 Loppemsestraat, Zedelgem

Frederik Roelens, Dieter Verwerft, Stefan Decraemer en
Jari Mikkelsen

Titel: Loppem (Zedelgem), Hoeve 't Waterke
Archeologisch proefonderzoek

Opgraving ☐	Prospectie ☒
Vergunningsnummer:	2015-377
Naam aanvrager:	Stefan Decraemer
Naam site:	Loppemsestraat 58, Hoeve 't Waterke, Zedelgem

Opdrachtgever: Gemeente Zedelgem & Regionaal Landschap Houtland

Uitvoerder: Raakvlak

Auteurs: Frederik Roelens, Dieter Verwerft, Stefan Decraemer en Jari Mikkelsen

Veldmedewerkers: Jurgen Vandewalle

Bewaring en beheer van de geregistreerde data, vondsten en stalen: erkend Onroerend Erfgoeddepot De Pakhuizen, Komvest 45, 8000 Brugge

Locatie/vindplaats: Hoeve 't Waterken, Loppemsestraat 58, Zedelgem (Loppem)

Projectcode: LO15WA

Kadaster: Zedelgem (Loppem), Afdeling 2, Sectie E, perceel 587B

Periode: 23 september 2015

Versie: Eindrapport

Technische ondersteuning: Nico Inslegers

Metaaldetectie: Roland Decock

Onderzoekopdracht: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem

Archeologische verwachting: Middeleeuwse walgracht

Aanleiding van het onderzoek: Verstoring van de bodem door landschapsherinrichting met een gedeeltelijke reconstructie van de historische walgracht

Raakvlak:

Komvest 45
8000 Brugge
T +32 [0]50 44 50 41
F +32 [0]50 61 63 67

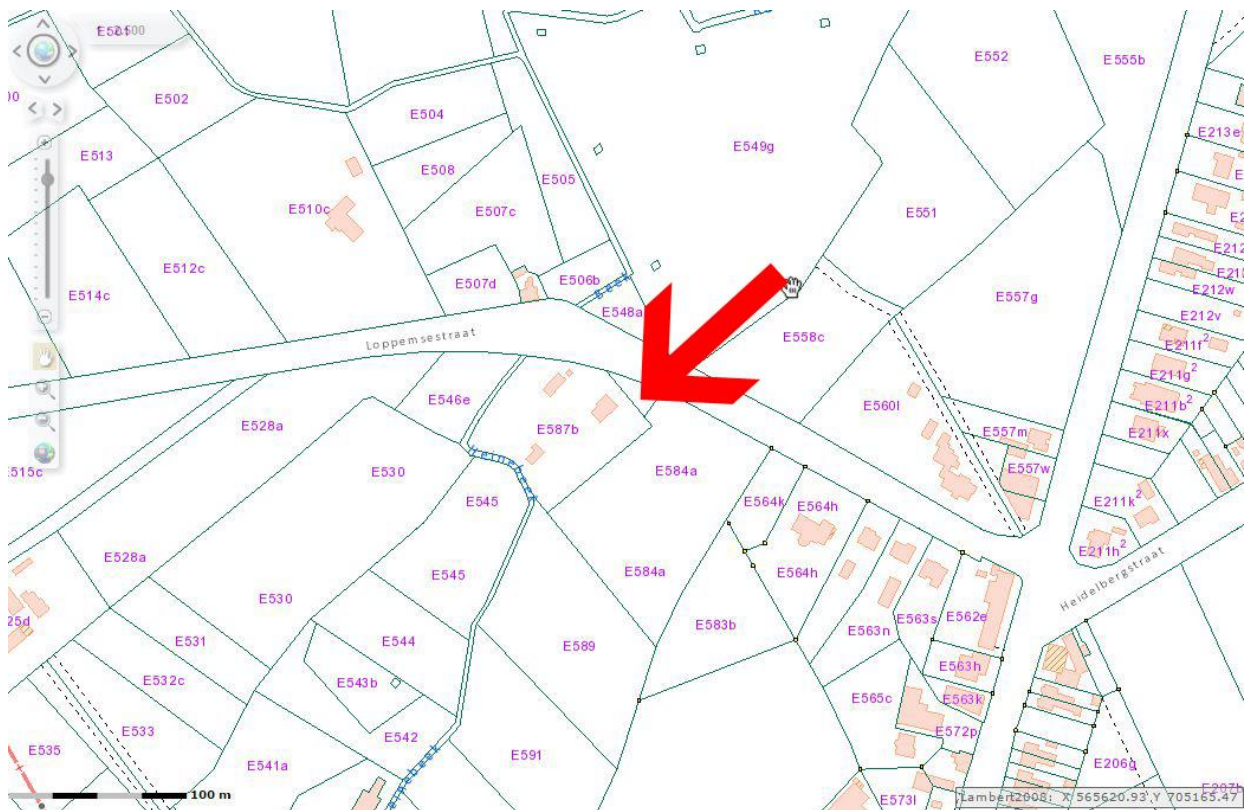
© Raakvlak, april 2018

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van AardeWerk.

Fiche met administratieve gegevens	
I administratie gegevens	
opdrachtgever	Gemeente Zedelgem
uitvoerder	AardeWerk (Raakvlak-Cel Onderzoek)
vergunninghouder(s)	Stefan Decraemer
beheer en plaats van de geregistreerde data, opgravingsdocumentatie, vondsten en stalen	
	Raakvlak, Komvest 45, 8000 Brugge (tel: +32 50 44 50 44; fax: +32 50 61 63 67; info@raakvlak.be) Depot De pakhuizen
begin en einddatum van het onderzoek	23/09/2015
projectcode	LO15WA
vindplaatsnaam	Hoeve 't Waterke
locatie	Loppemsestraat 58, Loppem
lambert-72 coördinaten	65478,6m-205137,8m; 65448,9m-205090,5m; 65485,2m-205058,5m; 65546,7m-205121,3m
kadastrale gegevens	afdeling 2, sectie E, Perceel 587B
kadasterkaart	op de volgende bladzijde
topografische kaart	op de volgende bladzijde
II omschrijving van de onderzoeksopdracht	
verwijzing naar de bijzondere voorwaarden die zijn opgenomen in de vergunning	
	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem:
	Zedelgem, Loppemsestraat (hoeve 't Waterke)
omschrijving van de archeologische verwachtingen	
	Archeologische waardering en evaluatie van de opvulling van een historische walgracht.
wetenschappelijke vraagstelling met betrekking tot het onderzoeksgebied	
	Wat is het exacte verloop en de oorspronkelijke dimensies van de walgracht?
	Zijn er aanwijzingen voor vroegere heruitgravingen, aanpassingen,...?
	Wat is de stratigrafie van de vulling van de gracht en uit welke periode dateren de verschillende lagen?
	Zijn er lagen aanwezig die relevant zijn voor macroresten- of pollenanalyse?
	Op welke manier kan de nieuwe gracht aangelegd worden zodat geen schade wordt toegebracht aan het aanwezige archeologische erfgoed?
	Welke aspecten verdienen bij de uitvoering hiervan bijzondere aandacht?
doelen/wensen van de opdrachtgever die deze ingreep in de bodem veroorzaakt of noodzakelijk maakt	
	Landschappelijke herinrichting van het terrein rond de hoeve 't Waterke, waaronder het gedeeltelijk uitgraven van de walgracht
eventuele randvoorwaarden	
	de randvoorwaarden zijn vermeld in de BVW

Figuur 1: Lokalisering van het projectgebied op de topografische kaart, 1/10 000.
(Bron: GisWest, www.giswest.be)

Figuur 2: Aanduiding van het onderzoeksgebied op de kadasterkaart.
(bron: CadGIS, http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE)

Inhoudstabel

1.	Inleiding	5
2.	Beschrijving van het onderzoeksgebied	6
3.	Historische situering	8
4.	Bodemkundige situering.....	9
5.	Omschrijving van de onderzoeksopdracht	11
6.	Methodiek	11
7.	Veldwerk.....	13
7.1.	De onderzoeksresultaten	14
7.2.	Het aardewerk.....	17
8.	Antwoord op de onderzoeksvragen	19
9.	Besluit	20
10.	Addendum	21
11.	Bibliografie.....	21
12.	Bijlage 1: Historische kaarten	22
13.	Bijlage 2: Sleuvenlijst	29
14.	Bijlage 3: Sporenlijst	29
15.	Bijlage 4: Fotolijst	29
16.	Bijlage 5: Algemeen grondplan.....	30
17.	Bijlage 6: Nota stedenbouwkundige aanvraag.....	31

1. Inleiding

**Figuur 3: : Luchtfoto Hoeve 't Waterke (vermoedelijk jaren '50).
(Bron: mevr. Kempe, verkregen via archief gemeente Zedelgem)**

In navolging van de restauratie van het beschermde monument hoeve 't Waterke werd door de Regionale Landschappen Houtland een conceptplan opgesteld voor de herinrichting van het landschap rondom de hoeve. De ingrepen volgens het conceptplan (cfr. fig 4) omvatten de aanleg van een poel in een huidige depressie, het aanplanten van bomen en het uitdiepen van een laantje aan de perceelsgrens met het zuidoostelijke perceel.

Naar aanleiding van deze landschapsherinrichting stelde de gemeente Zedelgem de vraag of het mogelijk was om de ontworpen poel te vervangen door een reconstructie van de walgracht rond het woongebouw van deze hoeve. Naar aanleiding van deze vraag, wat ingrijpende bodemingrepen vergt in de historische walgracht, is een voorafgaand archeologisch onderzoek essentieel. De archeologische trajectbegeleiding wordt verzorgd door Sam Dedecker (Agentschap Onroerend Erfgoed).

Het archeologisch onderzoek in het kader van de landschapsherinrichting concentreert zich voornamelijk op de (gedeeltelijke) reconstructie van de walgracht. Hierbij is het belangrijk dat de oorspronkelijke loop en het oorspronkelijke profiel van de gracht achterhaald wordt, om een correcte weergave mogelijk te maken. Dit archeologisch onderzoek heeft als doel de opvulling van de walgracht archeologisch te waarderen en indien mogelijk te resulteren in een concreet voorstel voor de reconstructie van de walgracht, waarbij zo min mogelijk schade toegebracht wordt aan het aanwezige archeologische erfgoed.

Figuur 4: Conceptplan landschapsherinrichting. (bron: Regionale landschappen houtland)

2. Beschrijving van het onderzoeksgebied

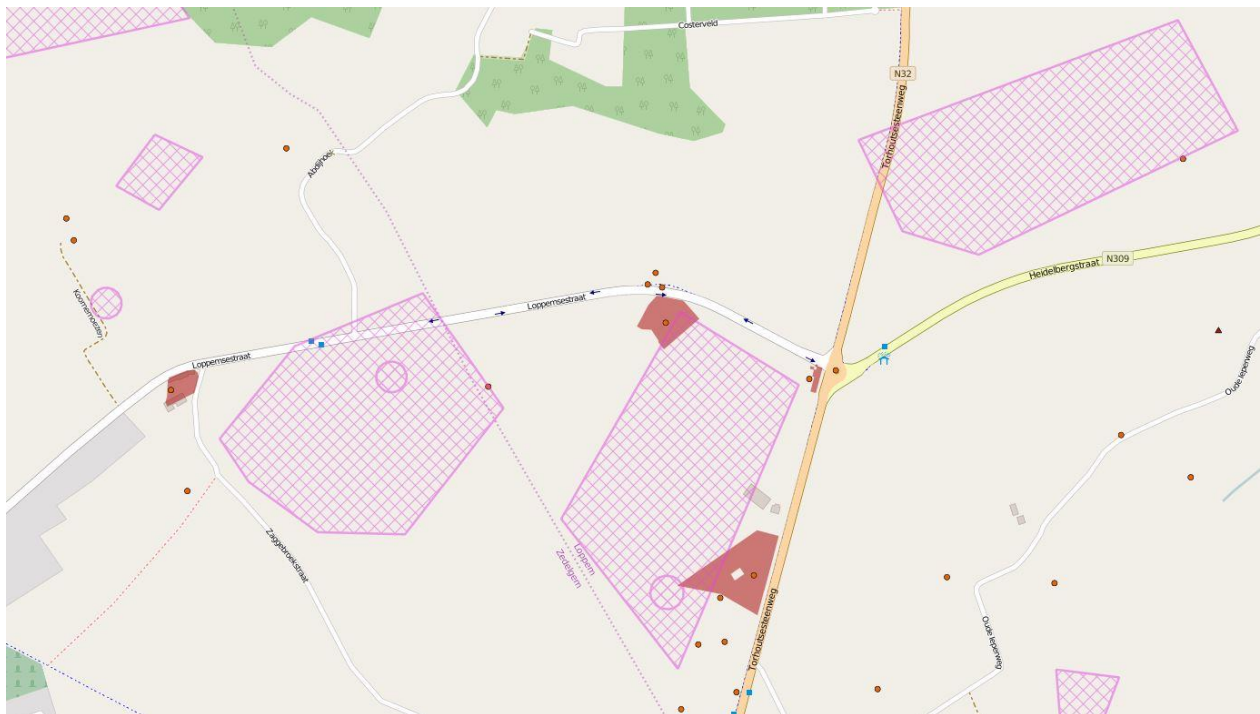
- Gemeente: Loppem (Zedelgem)
- Plaats: Loppemsestraat 58, 8210 Loppem
- Lambertcoördinaten: zie pagina 2
- Topografische en kadasterkaart: zie pagina 3
- Toponiem: Heidelberg

Fysisch-geografisch behoort Loppem tot Zandig Vlaanderen en meer specifiek tot het Houtland. Loppem heeft zich ontwikkeld op een kleine rug tussen het beekstelsel van de Kerkebeek (ten westen) en de Marsbeek (ten oosten) en ligt gemiddeld op een hoogte van ongeveer 8 meter.

Het projectgebied bevindt zich op ca. 2,5km ten westen van de dorpskern van Loppem, net ten westen van het gehucht Heidelberg. Langs de zuid- en westzijde van het projectgebied loopt de Moubek, die ook wel de Kleine Beek wordt genoemd. Er zijn geen archeologische gegevens gekend binnen het projectgebied. In de onmiddellijke omgeving zijn dankzij het luchtfotografisch onderzoek meerdere archeologische sporencomplexen opgenomen in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (cfr. Fig. 5):

- CAI-locatie 157951: Dit sporencomplex bevat o.a. een dubbele circulaire structuur, hoogstwaarschijnlijk een grafheuvel uit de bronstijd (CAI:154741). Daarnaast bevat dit sporencomplex nog een lijnelement, vermoedelijk een wegtracé die minstens teruggaat tot de 18de eeuw. Ook een onbepaald lijnelement, vermoedelijk een gedempte gracht, en twee onbepaalde kuilen, mogelijk ontginningskuilen.
- CAI locatie 157936: Dit sporencomplex bevindt zich ten westen van de hoeve 't Waterke en bevat ook een vermoedelijke grafheuvel uit de bronstijd (CAI: 154852). Daarnaast werd nog een onbepaald lijnelement, vermoedelijk een gedempte brede gracht, en mogelijk bevindt zich ook nog een onbepaalde waterput binnen deze CAI-locatie.
- CAI-locatie 154851: Langs de wegel Koornemoezen bevindt zich ook een segment van een circulaire structuur, mogelijk een grafheuvel uit de bronstijd.
- CAI-locatie 157935: Deze locatie bevindt zich net net noordoosten van de wegel Koornemoezen. Alhoewel deze CAI-locatie niet als circulair spoor op de kaart wordt weergegeven, betreft dit een segment van een circulair spoor, mogelijk een grafheuvel.
- CAI-locatie 157949: Dit sporencomplex bevindt zich ten noordoosten van het projectgebied, net ten oosten van de Torhoutsesteenweg en ten noorden van de Heidelbergstraat. Dit betreft een onbepaalde kuilenconcentratie.

De aanwezigheid van vier mogelijk bronstijd-grafheuvelds insinueert een menselijke aanwezigheid in de bronstijd in de onmiddellijke omgeving van de Hoeve 't Waterke.

Figuur 5: CAI van de omgeving van het onderzoeksgebied (bron: <https://geo.onroenderfgoed.be>).

3. Historische situering

De eerste vermelding van de hoeve dateert van 1526. De hoeve zou in deze periode in handen zijn van de familie Kindt. Reeds op de Grote Kaart van het Brugse Vrije door Pieter Pourbus (1571) staat de hoeve afgebeeld. Halverwege de 17de eeuw is de eigenaar Pieter Kindt. De hoeve wordt dan beschreven als *dhofstede met een woonhuys, schuere, stallen ende mote, daerop hij zelf woont*. De grachten rond de motte en de beek treden tijdens de winter regelmatig buiten hun oevers, waardoor het huis te lijden krijgt onder waterschade. In 1768 wordt de hoeve gekocht door de pachter van het nabijgelegen tolhuis en herberg Heidelberg. Vreemd genoeg komt de hoeve niet voor op de kaart van Ferraris.¹ De hoevewoning stond dus binnen de omwalling; de schuur en de stalling daarbuiten. Volgens informatie van het Kadaster werd de walgracht in 1939 gedempt. De zeldzame, eeuwenoude schuur werd in 1986 of 1987 gesloopt wegens bouwvalligheid.² De hoeve werd op 25 juni 2002 beschermd als monument.³

Op de Popp-kaart (cfr. fig. 21 & 23) daarentegen wordt de hoeve opnieuw afgebeeld, met een eerder circulaire walgracht met de toegang in zuidoostelijke richting. Op de atlas der buurtwegen (cfr. fig. 22 & 24) heeft deze deze walgracht een eerder rechthoekige vorm met afgeronde hoeken. De ingang wordt ook hier in zuidoostelijke richting gesitueerd. Op de Vandermaelen-kaart uit 1846-1854 (cfr. fig. 25) is de gracht eerder rechthoekig maar de gehele zuidoostelijke zijde lijkt te zijn onderbroken door een toegang.

Dankzij het archief⁴ van de gemeente Zedelgem, werden nog enkele bijkomende historische kaarten bekomen, namelijk *Tableau d'assemblage* uit 1800 (cfr. fig. 26), atlas van de waterlopen uit 1883 (cfr. fig. 27) en 1957 (cfr. fig. 30), *rooilijnplan uit 1884* (cfr. fig. 28) en een kaart van *Ortskommandantur Zedelghem* uit 1917 (cfr. fig. 29). Op deze kaarten wordt de walgracht als een rechthoek ingetekend, behalve op de kaart uit 1917 (circulaire gracht, gelijkaardig aan Vandermaelen, waarbij de gehele oostzijde als toegang diende) en de atlas van de waterlopen uit 1957 waarop de walgracht reeds werd gedempt.

Deze kaarten doen vermoeden dat de walgracht oorspronkelijk rechthoekig van vorm was. Het lijkt onwaarschijnlijk dat men een oorspronkelijke circulaire gracht, zoals afgebeeld op de oudste kaarten, heeft rechtgetrokken. Vermoedelijk betreft het een foutieve weergave.

---

¹ Bron: Inventaris van bouwkundig erfgoed, ID: 209903 (<http://inventaris.onroerenderfgoed.be>)

² Bron: Artikel uit info Zedelgem, september 2013

³ Bron: Agentschap Onroerend Erfgoed, ID: 209903

⁴ Met dank aan dhr. Johan Braet voor het bezorgen van deze bronnen.

4. Bodemkundige situering

Het projectgebied is gelegen op de grens tussen een eerder zandige gebied en een zone met overwegend lemig zandige gronden. De belangrijkste bodemtypes gevonden in de directe nabijheid van het onderzoeksgebied zijn in tabel 1 opgenomen.

Code	Omschrijving
EFp	sterk tot zeer sterk gleyige gronden met reductiehorizont en zonder profielontwikkeling (alluviale en colluviale bodems)
SdP	Matig natte lemig zandgronden <i>ofwel</i> zonder profielontwikkeling (alluviale en colluviale bodems), <i>ofwel</i> met niet bepaalde profielontwikkeling (ondiepe leem- of zandleemdekragen en ontsluitingen van Tertiaire klei)
Sdh	Matig natte lemig zandgronden met verbrokkelde humus en/of ijzer B horizont (Postpodzolen)
Sch(k)	Matig droge lemig zandgronden met verbrokkelde humus en/of ijzer B horizont (Postpodzolen). De A horizont heeft een grijsbruine kleur
Zch	Matig droge zandgronden met verbrokkelde humus en/of ijzer B horizont (Postpodzolen)
Zah	Zeer droge zandgronden met verbrokkelde humus en/of ijzer B horizont (Postpodzolen)

Tabel 1: De bodemkarteringseenheden aanwezig ter hoogte van het projectgebied of in de directe nabijheid en hun betekenis (Sys, C. en Van Ranst, E., 2000)

Figuur 6: Regionale situering van het projectgebied op de bodemkaart (Bron: <http://www.dov.vlaanderen.be>)

**Figuur 7: De bodemkaart in de directe nabijheid van het projectgebied
(Bron: <http://www.dov.vlaanderen.be>)**

Opvallend bij een terreinbezoek is de depressie in het reliëf net ten zuiden van de hoeve en ten westen van de aangelegde proefsleuf. Ten westen en ten zuidoosten van de hoeve liggen de gronden opvallend hoger. Op een luchtfoto genomen tussen 1979-1990 (cfr. fig. 8) valt op dat er op deze locatie een poel aanwezig is. Mogelijk is deze depressie een restant van een drinkpoel voor vee, die werd aangelegd tijdens of na het dempen van de walgracht. Deze huidige depressie is namelijk omvangrijker dan de weergave van de walgracht op historische kaarten (cfr. fig. 23, 24, 31 & 32).

Figuur 8: Luchtfoto 1979-1990 (bron: www.geopunt.be)

5. Omschrijving van de onderzoeksopdracht

Tijdens het onderzoek zullen volgende vragen beantwoord worden:

- Wat is het exacte verloop en de oorspronkelijke dimensies van de walgracht?
- Zijn er aanwijzingen voor vroegere heruitgravingen, aanpassingen,...?
- Wat is de stratigrafie van de vulling van de gracht en uit welke periode dateren de verschillende lagen?
- Zijn er lagen aanwezig die relevant zijn voor macroresten- of pollenanalyse?
- Op welke manier kan de nieuwe gracht aangelegd worden zodat geen schade wordt toegebracht aan het aanwezige archeologische erfgoed?
- Welke aspecten verdienen bij de uitvoering hiervan bijzondere aandacht?

6. Methodiek

Het doel van deze archeologische prospectie met ingreep in de bodem is enerzijds een archeologische evaluatie van het terrein en dient anderzijds aanbevelingen op te leveren voor de gedeeltelijke heraanleg van de vierkante walgracht, waarbij zo min mogelijk schade wordt toegebracht aan het aanwezige archeologische erfgoed.

Het conceptplan voor de landschapsherinrichting voorziet, naast enkele boomaanplantingen, twee bodemingrepen, namelijk de aanleg van een poel op de huidige depressie van de gedempte walgracht en het herprofileren van de huidige perceelsgracht. Het archeologisch onderzoek concentreert zich op de waardering van de opvulling van de walgracht. Aangezien de mogelijkheid bestaat dat de walgracht niet zal kunnen gereconstrueerd worden omdat de archeologisch belangrijke pakketten zich hoger bevinden dan de vereiste diepte voor het herstel van de natuurwaarden.

Voor de inplanting van de proefsleuven werden vier historische kaarten op de huidige luchtfoto geprojecteerd (cfr. fig. 23, 24, 31 & 32). De projecties van de kaarten van Popp en de buurtwegen werd via de website van geopunt⁵ verkregen. De projecties van de Atlas van de waterlopen en het rooilijnplan werden door Raakvlak geprojecteerd. Er dient rekening gehouden te worden dat dergelijke projecties nooit 100% correct zijn.

Aan de hand van deze projecties valt op dat de noordwestelijke hoek zich onder de huidige Loppemsestraat bevindt. Een volledige reconstructie van de walgracht is dus niet mogelijk. Ook komt de oostzijde van de walgracht zeer dicht in de buurt van het oostelijk gelegen bijgebouw. Hierdoor kunnen de graafwerken bij de reconstructie bemoeilijkt worden en kan mogelijk de stabiliteit van dit bijgebouw ondermijnd worden. Hierbij komt het vermoeden dat de walgracht oorspronkelijk het gehele gebouw omsloot als een eiland, waarbij de toegang op de historische kaarten het resultaat is van een latere demping. Mogelijk situeerde de oorspronkelijke toegang zich aan deze oostzijde maar d.m.v. een brug.

Oorspronkelijk plan was om twee proefsleuven aan te leggen dwars op de walgracht: één centraal de zuidelijke zijde en één centraal de westelijke zijde. En een derde proefsleuf aan de westzijde van het perceel, waar aan de hand van de historische kaarten een minimum aan sporen wordt verwacht (cfr. fig. 9). Deze derde proefsleuf heeft als doel dat de in geval

---

⁵ Geopunt Vlaanderen: www.geopunt.be/kaart

dat de walgracht grotendeels bestaat uit archeologisch belangrijke lagen er een bijkomende optie voor de aanleg van een poel mogelijk is. Hierbij wordt de diepte, breedte en de verschillende opvullingslagen van de walgracht geregistreerd en gewaardeerd. De sleuven zullen worden uitgezet aan de hand van de historische kaarten en het microreliëf die mogelijk nog aanwezig is op het terrein. Dit om zo weinig mogelijk bodem te verstoren buiten de walgracht. Aanvullend kunnen tussen beide proefsleuven enkele boorraaiën worden uitgezet.

Uiteindelijk bleek doorheen de westzijde van het perceel en doorheen de westzijde van de walgracht een riolering door Aquafin te zijn aangelegd (cfr. fig. 10). Hierdoor konden er twee proefsleuven niet aangelegd worden en zal het ook niet mogelijk zijn om de westzijde van de walgracht te reconstrueren. Bij een voorafgaande veldverkenning viel ook op dat het onmogelijk was om de zuidelijke proefsleuf centraal de walgracht aan te leggen, gezien de aanwezigheid van een depressie. Om deze reden werd deze proefsleuf wat naar het oosten opgeschoven, net aan de rand van de depressie, om zo een goed mogelijk grachtprofiel te kunnen bekomen. Een aanvullende boorraai doorheen de poel was tot op heden onmogelijk om uit te voeren gezien de hoge waterstand. Wel werd voorafgaand aan het proefsleufonderzoek één boring op de rand van de depressie uitgevoerd.

Tijdens de uitvoering van het veldwerk werd al snel vastgesteld dat er op de bodem van de walgracht eind 19de – begin 20ste eeuws materiaal werd aangetroffen. Om deze reden en om zo weinig mogelijk bodem te verstoren werd besloten om geen derde proefsleuf, die zich tevens op de riolering bevindt, aan te leggen.

Figuur 9: Oorspronkelijk plan van aanpak: rood: proefsleuven; groen: potentiële proefsleuf indien walgracht grotendeels opgevuld is met archeologisch belangrijke pakketten; geel: aanvullende boorraaiën.

Figuur 10: Aanwezigheid riolering Aquafin doorheen het projectgebied (bron: www.geopunt.be).

7. Veldwerk

Het veldwerk vindt plaats op 23 september 2015. Het onderzoek wordt uitgevoerd door archeologen Frederik Roelens en Dieter Verwerft, bijgestaan door veldtechnicus Jurgen Vandewalle. Daarnaast wordt het team gedurende een halve dag aangevuld met onze vaste metaaldetectorist, Roland Decock. Wegens ziekte kon Stefan Decraemer niet deelnemen aan het veldwerk. Dit werd de dag zelf gemeld aan erfgoedconsulent Sam De Decker. Tijdens het onderzoek werd één proefsleuf aangelegd op een vooraf bepaalde ligging (cfr. hoofdstuk 6: Methodiek). Hiervan wordt het profiel geregistreerd, gefotografeerd en digitaal ingemeten met een Trimble GNSS-toestel.

Figuur 11: Zicht op het veldwerk.

7.1. De onderzoeksresultaten

Op het terrein werd beslist om een eerste vlak twee kraanbakken breed (3,2 m) te graven tot op een diepte van 40 cm. Hierin wordt vervolgens centraal verdiept tot op maximale diepte, naar stabiliteit van de wand toe.

Figuur 12: Zicht op de aangelegde proefsleuf.

In de proefsleuf is zoals verwacht de walgracht aangetroffen. Vanaf een diepte van 1,40 m t.o.v. het maaiveld komt er geleidelijk aan grondwater binnen in de proefsleuf. Plaatselijk is de onderzijde van de gracht bereikt, op een maximale diepte van 1,65 m t.o.v. het maaiveld (cfr. fig. 14).

De gracht was maximaal 10,8 m breed en komvormig in doorsnede (cfr. fig. 15). Onder de 30cm dikke ploeglaag bevindt zich een scherp afgelijnd pakket, bestaande uit recent puin met o.a. industriële baksteenfragmenten en plastic. (laag 1) en daaronder grijsgeel zand (laag 2). Hieronder zijn nog 3 onderscheiden grachtvullingen geïdentificeerd. De aanwezigheid van plastic doet vermoeden dat deze laag later dan het dempen van de walgracht in 1939 werd aangevoerd.

Laag 3A bestaat uit donker grijs zand met vrij veel organisch materiaal. Er is een duidelijke gelaagdheid zichtbaar.

Laag 3B bestaat uit een grijs en donker grijs organisch zand en is sterk gelijkaardig aan 3A. Lagen 3A en 3B kunnen geïnterpreteerd worden als de originele vulling van de walgracht. Op basis van het aangetroffen aardewerk kan deze gedateerd worden in de 16^e-17^e eeuw (cfr. hoofdstuk 7.2).

Laag 4 doorsnijdt deze lagen. De enige mogelijke verklaring is dat de gracht op een bepaald moment uitgekuist of opnieuw geprofileerd geweest is. Met als gevolg dat hierbij het

archeologisch pakket vergraven geraakt is. Dit manifesteert zich ook duidelijk in het teruggevonden aardewerk (cfr. hoofdstuk 7.2).

Onder de gracht bevindt zich het Pleistoceen zand (laag 5). Het heeft een licht blauw grijze kleur, typisch voor een zuurstofarm milieu.

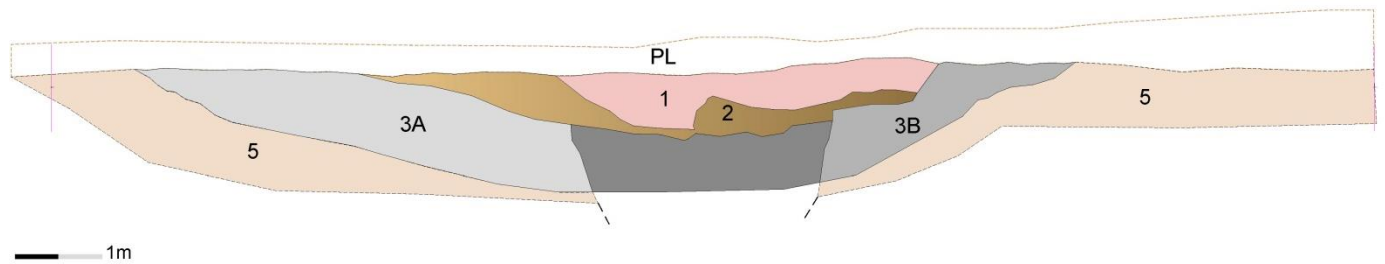
Sleuf 1, profiel 1

Figuur 13: Zicht op de volledige dwarsdoorsnede op de walgracht.

Figuur 14: Detail van profiel 1 met onderaan de rand van de gracht en het onderliggende pleistoceen zand

Figuur 15: Tekening van de walgracht (laag 4 is centraal onderaan ingekleurd als donkergrijs)

Nr.	Beknopt beschrijving
PL	0-30cm; Ap; donker bruingrijs zand;
1-2	Aan; recent bouwpuin gemengd met lichtbeige zand; abrupte ondergrens
3a	donker grijs zand; vrij veel OM; gelaagd
3b	grijs tot donker grijs zand; gelaagd
4	donker bruin tot zwart zand;
5	Vanaf 165cm; C; licht blauw grijs zand

Tabel 2: Beknopte beschrijving van de lagen van Pr1

De gracht werd niet in één keer gedempt maar over een periode en met verschillende types van grond. Dit maakt dat elke opvulling duidelijk herkenbaar is. Verder kunnen wij ook afleiden dat de gracht voornamelijk van de linkse kant op figuur 15, dus de zijde weg van de hoeve, opgevuld werd.

Onderaan de puinlaag (laag 1 & 2) is er geen stabilisatiehorizont maar humusarme lichtbeige zand. De wijst op dat er eerst een put werd gegraven, die daarna werd volgestort met aarde en afval en vervolgens gedempt met teelaarde.

Boring 1

Voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek werd één boring uitgevoerd, op de helling tussen de depressie en de proefsleuf (cfr. fig. 16 en 17). Deze boring werd centraal de walgracht aangelegd en vertoont een gelijkaardige stratigrafie aan profiel 1 van de gracht:

- 0-20cm: ploeglaag
- 20-75cm: lichtbeige zand (lagen 1 & 2)
- 75-120cm: donkerbruin zand met baksteenfragment
- 120-170cm: pleistoceen gereduceerd zand

Figuur 16: Lokatie boring 1.

Figuur 17: Boorsequentie

7.2. Het aardewerk

Uit de verschillende pakketten van de walgracht kon slechts een beperkte hoeveelheid aardewerk gerecupereerd worden. Er werden geen andere vondstcategorieën zoals metalen objecten of botmateriaal aangetroffen. Uit laag 3A komen drie scherven rood aardewerk met dik aangebrachte loodglazuur (cfr. fig. 18). Het gaat achtereenvolgens om een rand van een kom, een rand van een bord/schaal, een niet nader te bepalen wandscherf. Naast deze scherven wordt ook een fragment van een dakpan aangetroffen. Deze vondsten laten een vroegste datering toe in de Nieuwe Tijd (eind 16de-17de eeuw). Aangezien de oudste, historische vermelding van de hoeve teruggaat tot de 1ste helft 16de eeuw is het hier goed mogelijk dat laag 3A een oorspronkelijke laag van de walgracht betreft.

■ 1cm

Figuur 18: Rood aardewerk uit laag 3A.

Laag 4 bevat enkele scherven industrieel wit aardewerk (cfr. fig. 16) en één grijsbakken scherf (cfr. fig. 17). De grijsbakken scherf is niet laatmiddeleeuws en vermoedelijk betreft het hier een relatief recent fragment van een dakpan. Deze scherven mogen we dateren op het eind van de 19de en begin 20ste eeuw. Dit wijst erop dat alles t.h.v. laag 4 in deze tijdspanne werd gedempt. Er is geen zekerheid of deze laag behoort tot het definitieve dempen van de walgracht in 1939. Hoogstwaarschijnlijk werd de walgracht, op een moment dat die reeds grotendeels was dichtgeslibd, centraal uitgekuist waarbij deze erna met laag 4 werd gedempt. Mogelijk zijn lagen 1 & 2 uit dezelfde periode, maar kunnen ook dateren tijdens het definitieve dempen van de gracht in 1939.

■ 1cm

■ 1cm

Figuur 19 (links): Industrieel wit aardewerk uit bodemlaag 4.

Figuur 20 (rechts): Relatief recent grijsbakken scherf uit bodemlaag 4.

LO15WA vondstenlijst								
Spoor	Type context						Opmerking	Datering
		Grijs	Rood	Steengoed	Industrieel wit metaal			
LO15WA/1/1	laag 3A		4					eind 16de - 17de eeuw
	Laag 4	1			4			einde 19de - begin 20ste eeuw
LO15WA	losse vondst 1			2				einde 19de - 20ste eeuw
	losse vondst 2					1	hoefijzer	
	Totaal	12						

Tabel 3: Vondstenlijst.

8. Antwoord op de onderzoeksvragen

- Wat is het exacte verloop en de oorspronkelijke dimensies van de walgracht?

De breedte van de gracht t.h.v. de proefsleuf is 10,8m. Aan de hand van het proefsleuvenonderzoek is duidelijk dat het centrale deel werd heruitgegraven, waarbij bovenaan laag 4 deze een breedte heeft van ca. 3m. Lagen 1 & 2 hebben bovenaan het profiel een breedte van ca. 6,5m.

Het precieze verloop van de walgracht kon aan de hand van één proefsleuf niet achterhaald worden. Opvallend is dat de vastgestelde walgracht goed overeenkomt met zowel het *rooilijnplan uit 1884*, als het *atlas van de waterlopen uit 1883*. De herprofilering of het grondig uitkuisen impliceert een goed onderhouden gracht. Vermoedelijk komt het verloop van de oorspronkelijk walgracht hiermee overeen. Er wordt van uit gegaan dat met de loop der tijd het verloop van de gracht zo goed als ongewijzigd is gebleven. Opvallend is dat de geregistreerde oevers breder zijn dan de oevers weergegeven op de 19de-eeuwse kaarten.

- Zijn er aanwijzingen voor vroegere heruitgravingen, aanpassingen,...?

Het centrale gedeelte van de gracht werd zeker heruitgegraven. De vondsten in laag 4 zijn te dateren aan het einde van de 19de tot begin 20ste eeuw. Mogelijk staan deze lagen in relatie tot het dempen van de walgracht, die volgens historische bronnen in 1939 wordt gesitueerd. Mogelijk kan laag 4 een vroegere dempingsfase zijn daterend einde 19de – begin 20ste eeuw, waarbij de walgracht in 1939 volledig werd gedempt met lagen 1 & 2.

Hoogstwaarschijnlijk gaat de huidige depressie terug op een poel, die werd aangelegd tijdens of na het dempen van de walgracht. De omvang van deze circulaire depressie is namelijk omvangrijker dan de weergegeven walgracht om de recentste historische kaarten (cfr. fig. 23, 24, 31 & 32). Vooral de zuidelijke lob oogt zeer vreemd indien deze depressie nog zou afstammen van de walgracht. Daarnaast heeft de gracht ter hoogte van de proefsleuf een diepte van ca. 1,65m. Het hoogteverschil tussen het maaiveld aan de proefsleuf en het diepste punt van de depressie bedraagt namelijk ruim 1m, wat doet vermoeden dat er van de oorspronkelijk walgrachtvulling niet veel meer kan resteren. Dit impliceert dat lagen 3A en 3B grotendeels tot volledig zijn verdwenen, toch zeker aan de oorspronkelijke oevers. Ook als je de diepte van de boring vergelijkt met het diepste punt van de poel kan er duidelijk niet veel meer van de oorspronkelijk bedding van de walgracht resteren.

- Wat is de stratigrafie van de vulling van de gracht en uit welke periode dateren de verschillende lagen?

Het archeologisch proefonderzoek heeft vastgesteld dat er mogelijk nog twee lagen zich *in situ* bevinden namelijk lagen 3A en 3B. Hierin werd materiaal uit de 16de tot 17de eeuw aangetroffen. De overige lagen bevatten recent materiaal en de opvulling dateert uit het einde 19de, begin 20ste eeuw. Opvallend is dat de meeste vondsten zich aan de zuidzijde van de walgracht bevinden. Dit zijn voornamelijk vondsten uit de 16de – 17de eeuw uit bodemlaag 3A.

- Zijn er lagen aanwezig die relevant zijn voor macroresten- of pollenanalyse?

In de oorspronkelijk lagen 3A en 3B kunnen pollenstalen genomen worden. Tijdens de uitvoering van het onderzoek was de bodem dermate waterverzadigd dat dit niet mogelijk was. Aangezien de bovenzijde van deze lagen werd weggegraven (cfr. hoofdstuk 7.1) en gedempt werden met lagen 1 & 2 zal er enkel een onvolledige sequentie van het pollenprofiel bekomen worden. Tevens is het slechts mogelijk om deze bodemlaag algemeen te dateren in de 16de – 17de eeuw aan de hand van het aardewerk.

- Op welke manier kan de nieuwe gracht aangelegd worden zodat geen schade wordt toegebracht aan het aanwezige archeologische erfgoed?

Bij de herinrichting van de gracht is het aangewezen om lagen 3A en 3B niet te verstoren en enkel het centrale deel te reconstrueren die duidelijk in recentere tijden werd opgevuld. In het besluit worden twee mogelijke scenario's naar voor geschoven.

- Welke aspecten verdienen bij de uitvoering hiervan bijzondere aandacht?

Het vrijwaren van bodemlagen 3A en 3B tijdens de uitvoering van de reconstructie. Hierbij is het aangewezen dat de graafwerken op z'n minst worden gecontroleerd door een archeoloog.

9. Besluit

Aan de hand van het archeologische onderzoek kan gesteld worden dat de walgracht t.h.v. de proefsleuf aan de oevers een *in situ* archeologisch pakket bevindt (lagen 3A en 3B). Deze lagen waren oorspronkelijk één laag en worden centraal doorsneden door latere opvullingspakketten, namelijk lagen 4, 2 & 1. Dit is hoogstwaarschijnlijk te wijten aan een herprofilering of grondig uitkuisen van deze gracht.

Een eerste mogelijk herinrichtings-scenario is het uitvoeren van het huidige conceptplan voor herinrichting zoals weergegeven in fig. 4. Raakvlak heeft geen bezwaren tegen deze herinrichting. Dit omdat er van uitgegaan wordt dat de huidige depressie niet teruggaat op de walgracht, maar dat het hier een (drink)poel van latere datum betreft. Hierbij is het wel belangrijk dat de depressie enkel verdiept wordt binnen de bestaande oevers en deze poel niet verruimd wordt tot buiten de huidige oevers. Gerichte archeologische controles tijdens de uitvoering van de werken zijn hier aangewezen.

Het herstellen van het zuidelijke de walgracht naar de oorspronkelijke, maximale dimensies is niet wenselijk, aangezien hierbij de archeologisch relevante opvullingen en de kwetsbare oorspronkelijke oevers onherroepelijk worden beschadigd.

Indien men wil overgaan tot een volledige reconstructie van de zuidzijde van de walgracht kan er een tweede scenario naar voren geschoven worden. In dit geval dient men ermee rekening te houden dat er hier nog deels originele bodemlagen (3A en 3B) aanwezig zijn. Hiervoor kan men ervoor opteren om enkel het latere, heruitgegraven centrale deel van maximum 3m te herprofilen. Er dient tevens een voldoende dikke buffer grond aanwezig te blijven die het onderliggende archeologische pakket beschermt, bij o.a. het uitkuisen van de gracht. Indien er voor dit scenario wordt geopteerd is een permanente begeleiding van een archeoloog aangewezen.

10. Addendum

Na afloop van het archeologisch onderzoek werd met de verschillende partijen de aanpak van de reconstructie besproken. Uiteindelijk zal enkel de zuidelijke en zuidoostelijke zijde van de walgracht worden gereconstrueerd. Om over te gaan tot de herinrichting is een stedenbouwkundig vergunning vereist. Raakvlak heeft een nota uitgewerkt betreffende de aanpak van de archeologische opvolging tijdens de uitvoering van de werken. Deze nota kan geraadpleegd worden in bijlage 6.

11. Bibliografie

Sys Carolus en Van Ranst, Eric (2000) *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*, Retrieved at <http://www.labsoilscience.ugent.be/legendebodemkaart.pdf>

Centrale archeologische inventaris: <http://cai.onroerendergoed.be>

Bouwkundig inventaris Onroerend Erfgoed: <https://inventaris.onroerendergoed.be>

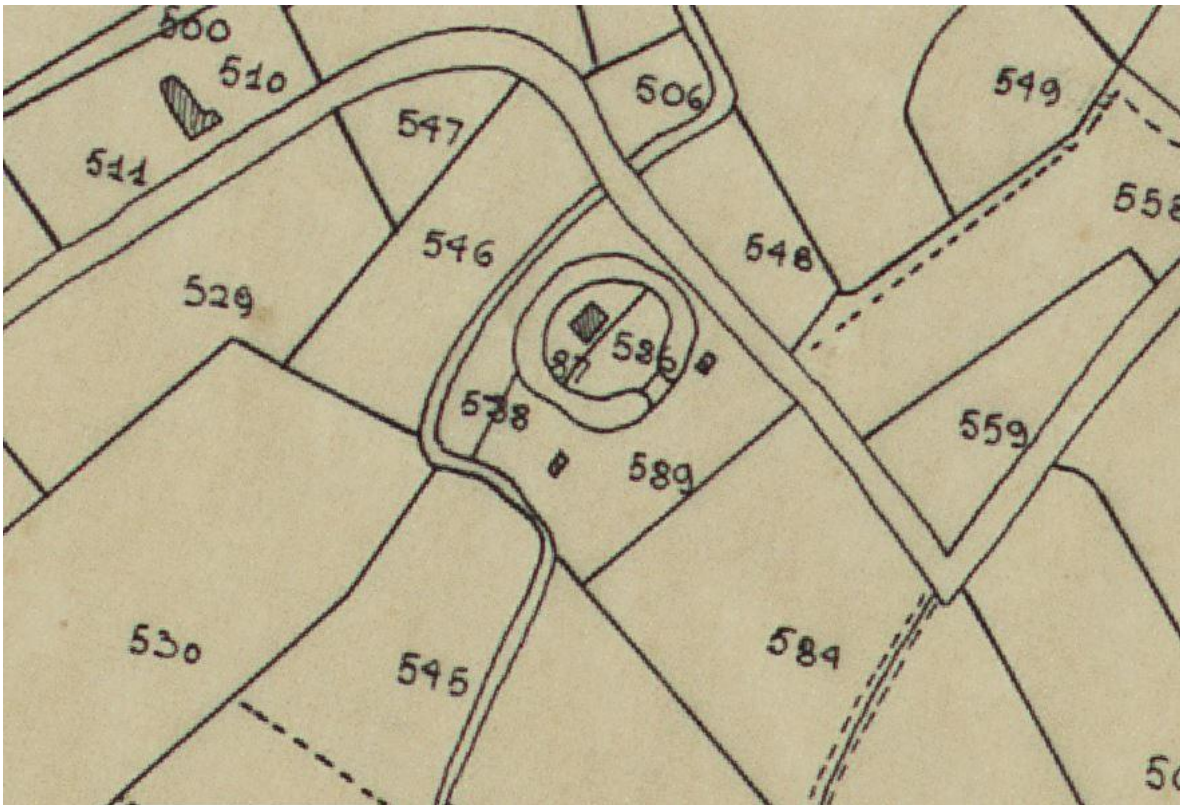
Geoloket onroerend erfgoed (CAI): <https://geo.onroerendergoed.be/>

Geoloket Provincie West-Vlaanderen: www.giswest.be

Agentschap geografische informatie Vlaanderen: www.geopunt.be

Databank Ondergrond Vlaanderen: www.dov.vlaanderen.be

12. Bijlage 1: Historische kaarten

Figuur 21: Popp-kaart van de hoeve met walgracht (1840-1850). (bron: www.geopunt.be)

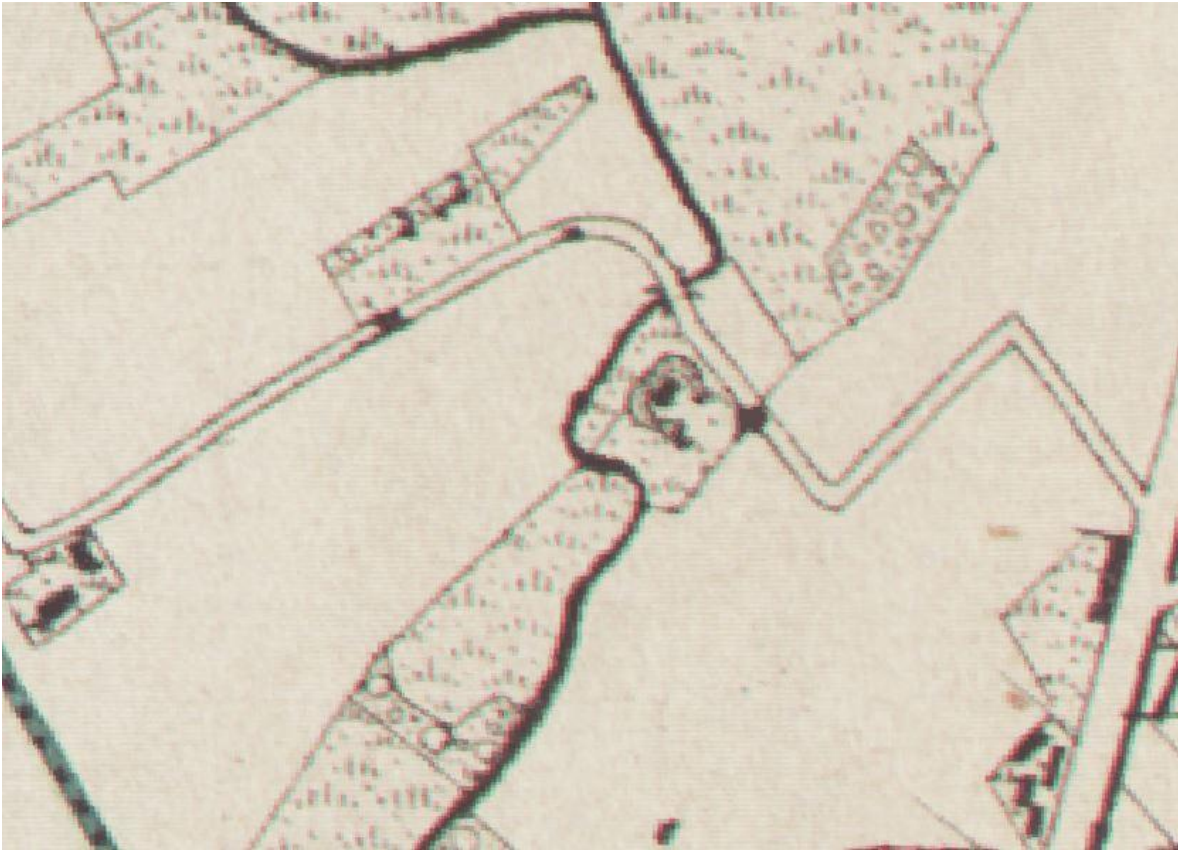
Figuur 22: Atlas van de buurtwegen (1845). (bron: www.geopunt.be)

Figuur 23: Projectie van Popp op een orthofoto van 2014 (bron: www.geopunt.be)

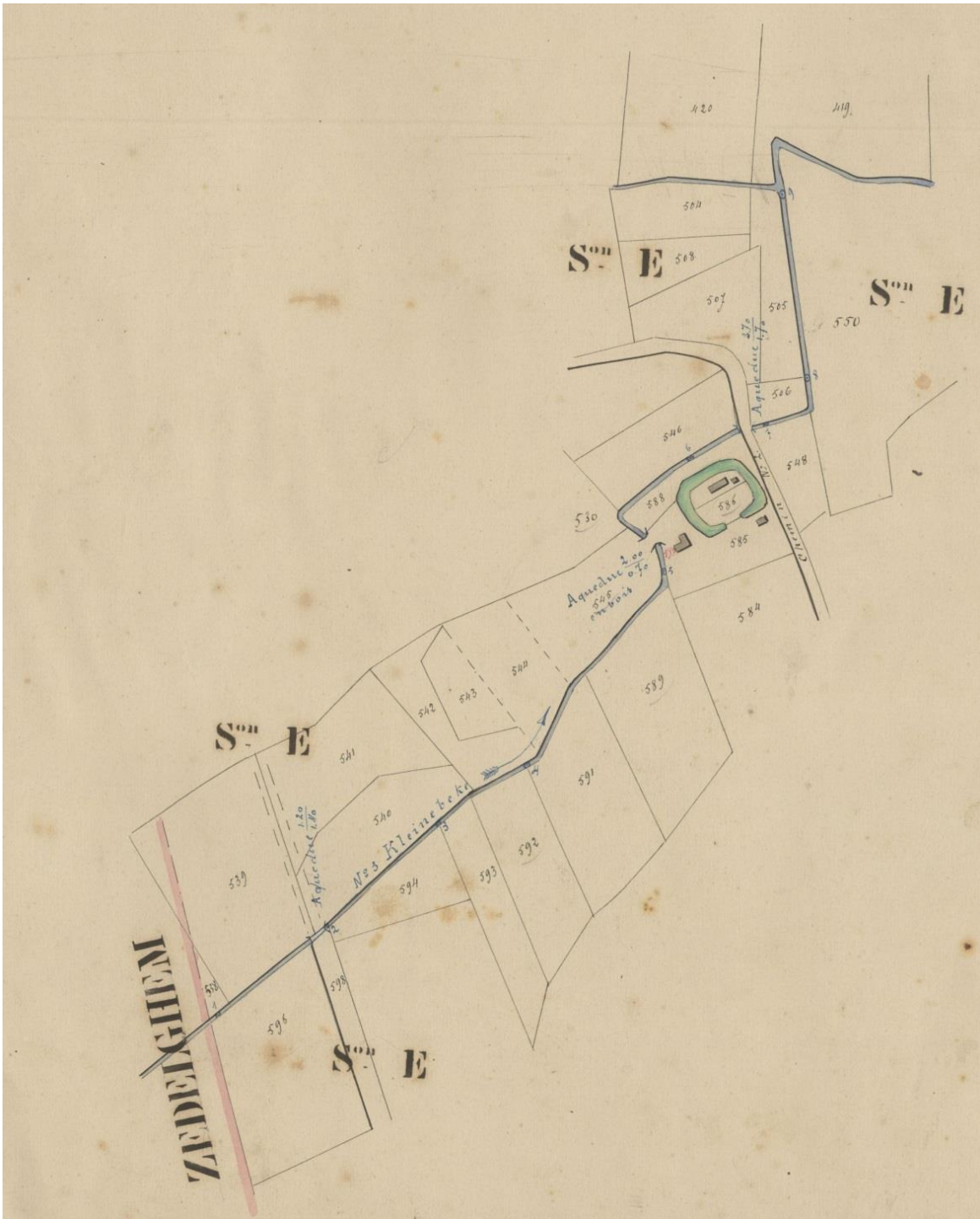
Figuur 24: Projectie van de atlas van de buurtwegen op een orthofoto van 2014. (bron: www.geopunt.be)

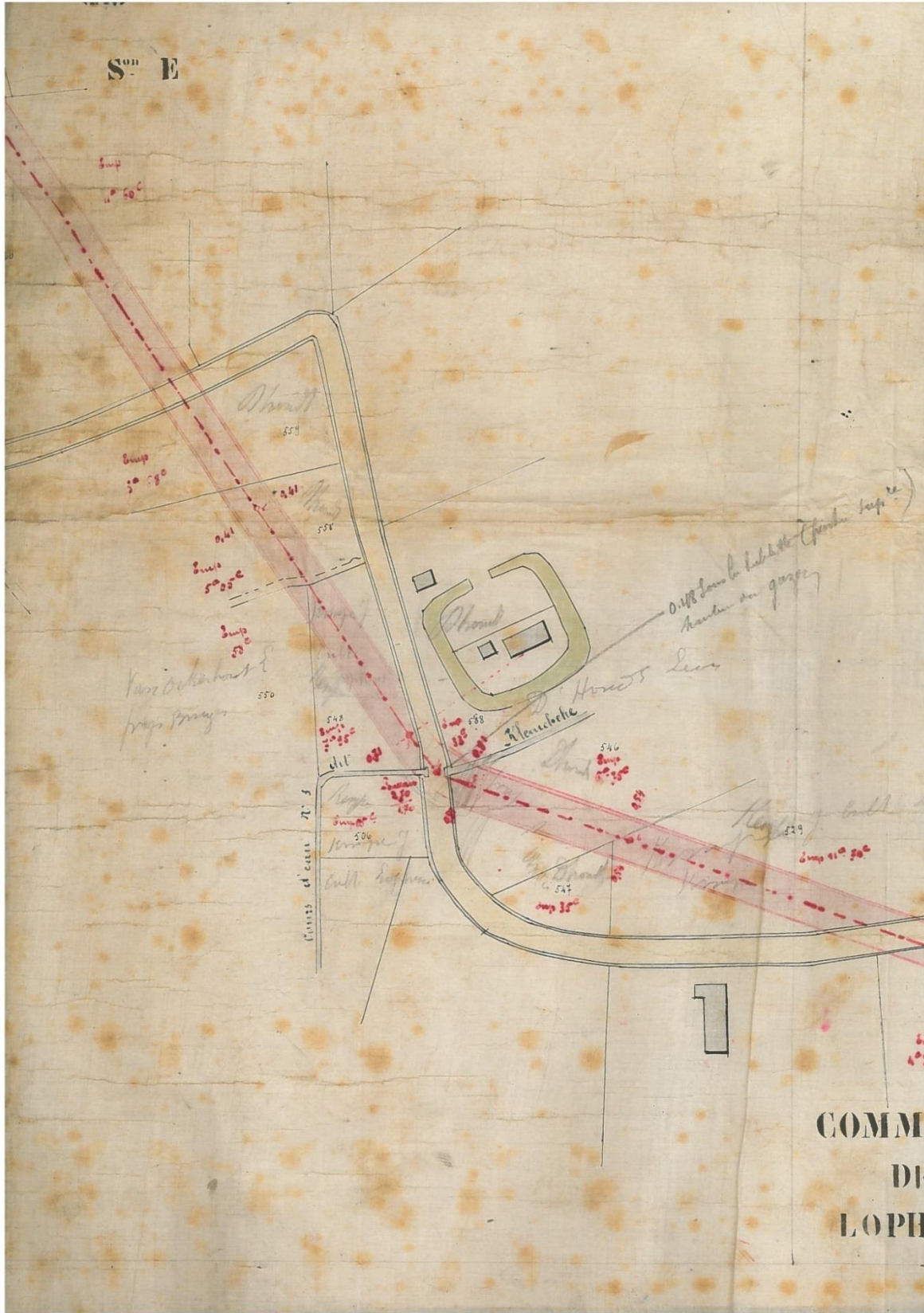
Figuur 25: Kaart van Vandermaelen (1846-1854). (Bron: www.geopunt.be)

Figuur 26: Tableau d'assemblage (1800). (Bron: Archief gemeente Zedelgem)

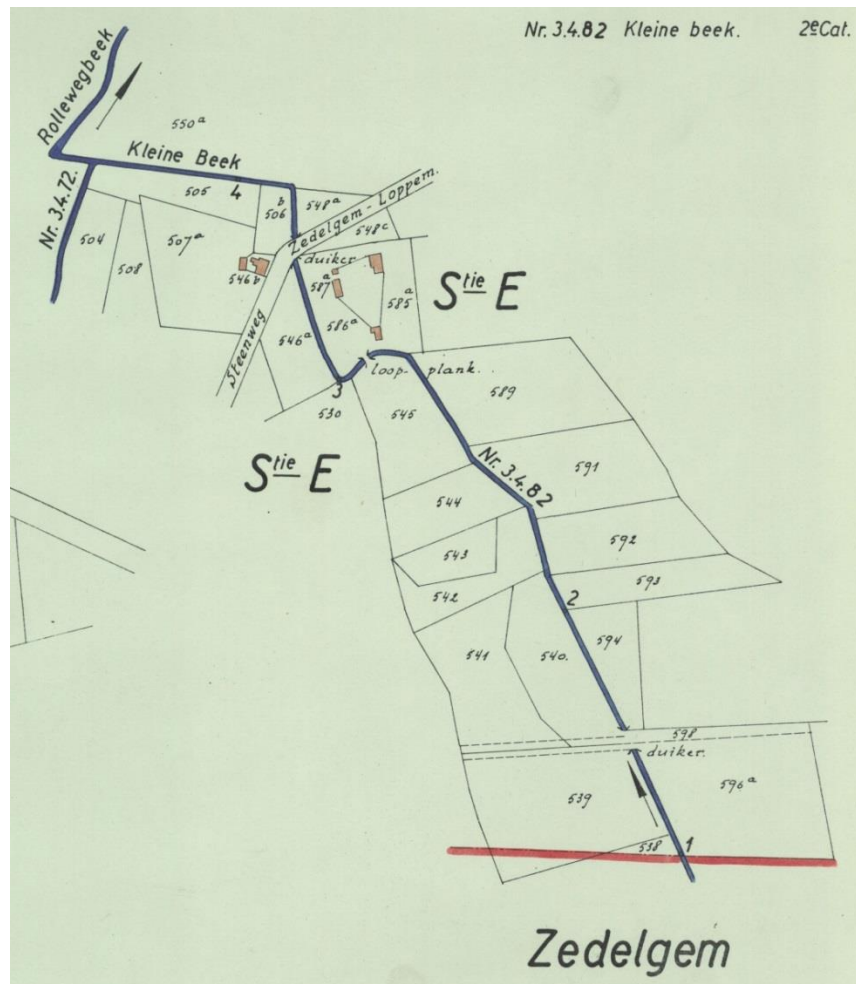
Figuur 27: Atlas van de waterlopen (1883). (Bron: Archief gemeente Zedelgem)

Figuur 28: Rooilijnplan Loppemsestraat (1884). (bron: archief gemeente Zedelgem)

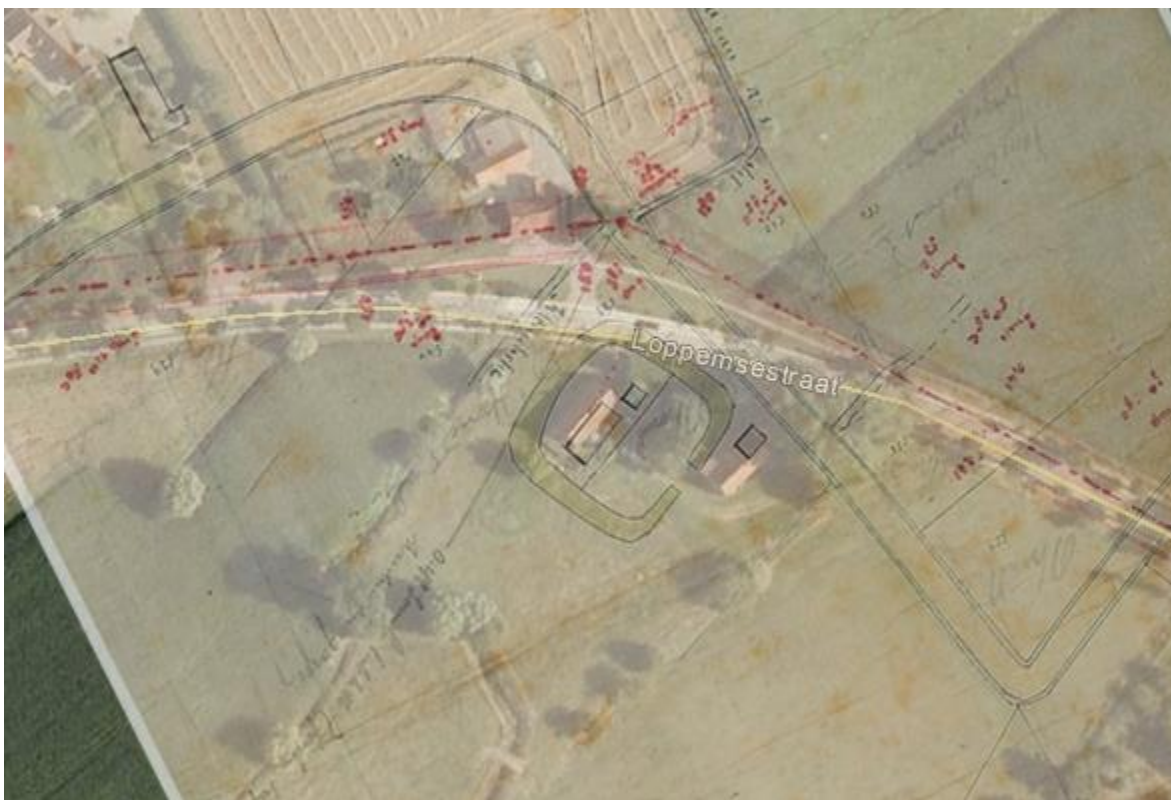
Figuur 29: Ortskommandatur Zedelgem (1917). (bron: archief gemeente Zedelgem)

Figuur 30: Atlas der waterlopen (1957). (bron: archief gemeente Zedelgem)

Figuur 31: Projectie van de Atlas van de waterwegen (1883) op een luchtfoto van google earth.

Figuur 32: Projectie van de rooilijnkaart (1884) op een luchtfoto van google earth.

13. Bijlage 2: Sleuvenlijst

LO15WA Sleuven		
ID	Lengte	omschrijving
1	20	coupe walgracht
	20	

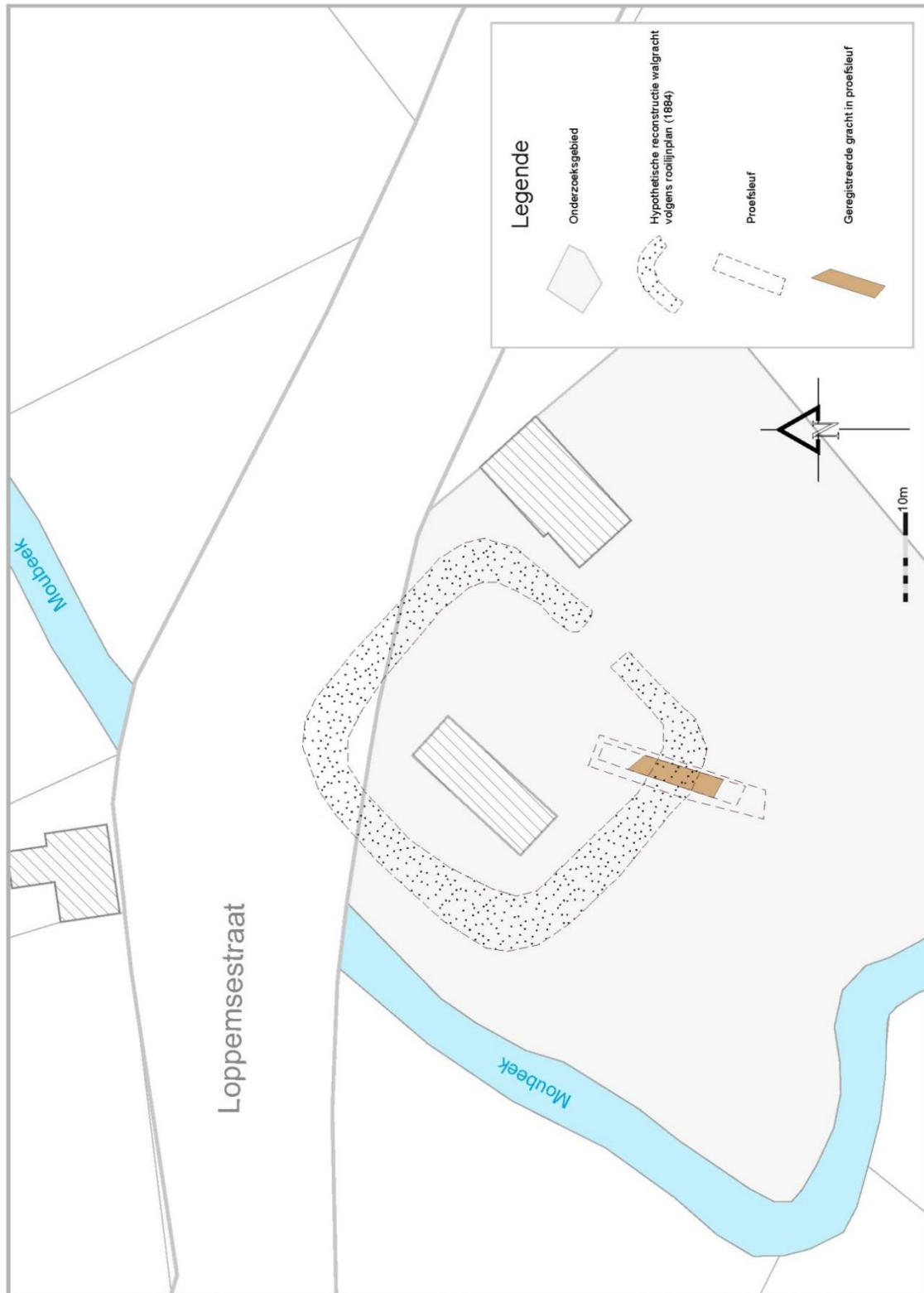
14. Bijlage 3: Sporenlisjt

LO15WA Sporenlisjt					
ID	Sleuf	Interpretatie	Omschrijving	Inclusies	Afmetingen
1	1	walgracht	cfr. Beschrijving profiel	AW, baksteenpuin	10,8m breed

15. Bijlage 4: Fotolijst

LO15WA_sl1_overzicht(1)	LO15WA_sl1_pr1(5)	LO15WA_sl1_pr1(15)	LO15WA_sl1_pr1(26)
LO15WA_sl1_overzicht(2)	LO15WA_sl1_overzicht(8)	LO15WA_sl1_pr1(16)	LO15WA_sl1_pr1(27)
LO15WA_sl1_overzicht(3)	LO15WA_sl1_pr1(6)	LO15WA_sl1_pr1(17)	LO15WA_sl1_pr1(28)
LO15WA_sl1_overzicht(4)	LO15WA_sl1_pr1(7)	LO15WA_sl1_pr1(18)	LO15WA_sl1_pr1(29)
LO15WA_sl1_overzicht(5)	LO15WA_sl1_pr1(8)	LO15WA_sl1_pr1(19)	LO15WA_sl1_pr1(30)
LO15WA_sl1_overzicht(6)	LO15WA_sl1_pr1(9)	LO15WA_sl1_pr1(20)	LO15WA_sl1_pr1(31)
LO15WA_sl1_overzicht(7)	LO15WA_sl1_pr1(10)	LO15WA_sl1_pr1(21)	LO15WA_sl1_pr1(32)
LO15WA_sl1_pr1(1)	LO15WA_sl1_pr1(11)	LO15WA_sl1_pr1(22)	LO15WA_sl1_pr1(33)
LO15WA_sl1_pr1(2)	LO15WA_sl1_pr1(12)	LO15WA_sl1_pr1(23)	LO15WA_sl1_pr1(34)
LO15WA_sl1_pr1(3)	LO15WA_sl1_pr1(13)	LO15WA_sl1_pr1(24)	
LO15WA_sl1_pr1(4)	LO15WA_sl1_pr1(14)	LO15WA_sl1_pr1(25)	

16. Bijlage 5: Algemeen grondplan

17. Bijlage 6: Nota stedenbouwkundige aanvraag

Nota: archeologische begeleiding van de herinrichtingswerken van het landschap aan de Hoeve 't Waterke te Zedelgem.

Inleiding

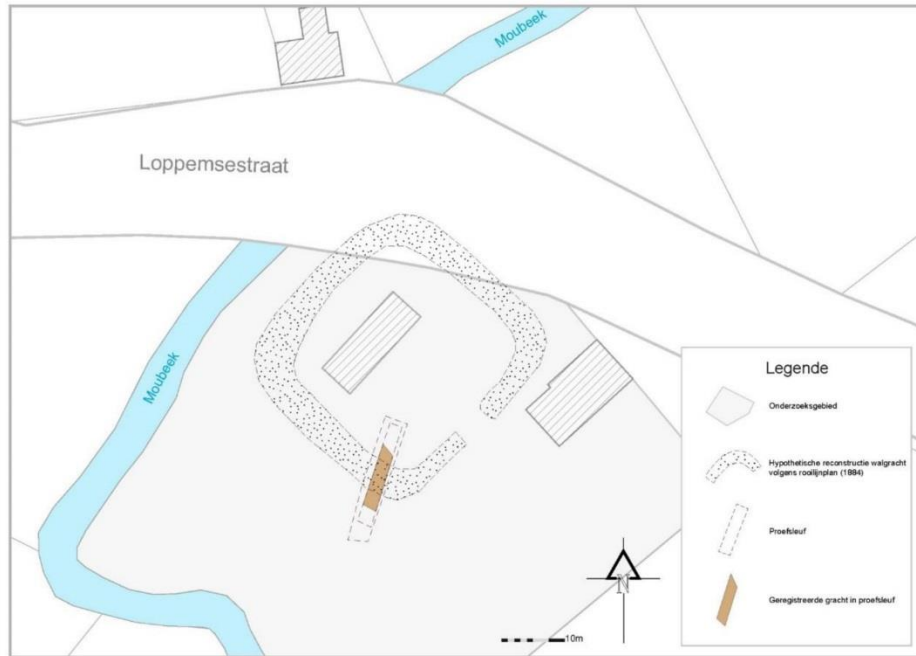
In navolging van de restauratie van het beschermde monument *Hoeve 't Waterke* (Loppemsestraat 58 te Zedelgem) werd door de Regionale Landschappen Houtland een conceptplan opgesteld voor de herinrichting van het landschap rondom de hoeve. De ingrepen volgens het conceptplan (cfr. fig 1) omvatten de aanleg van een poel in een huidige depressie, het aanplanten van bomen en het uitdiepen van een laantje aan de perceelsgrens met het zuidoostelijke perceel.

Figuur 1: Conceptplan landschapsherinrichting. (bron: Regionale landschappen houtland)

Naar aanleiding van deze landschapsherinrichting stelde de gemeente Zedelgem de vraag of het mogelijk was om de ontworpen poel te vervangen door een reconstructie van de walgracht rond het woongebouw van de hoeve. Aangezien deze reconstructie ingrijpende bodemingrepen vereist in de historische walgracht werd een voorafgaand archeologisch onderzoek uitgevoerd. Doel van het onderzoek was een archeologische waardering van de opvulling van de walgracht. Er werd een proefsleuf op het hoogste punt van het terrein, dwars op de zuidelijke zijde van de walgracht aangelegd (cfr. fig. 2 & 4). De archeologische trajectbegeleiding werd verzorgd door Sam Dedecker (Agentschap Onroerend Erfgoed). De resultaten van het archeologisch onderzoek hebben geleid tot de opmaak van een aangepast herinrichtingsplan (cfr. fig 3), waarbij rekening gehouden werd met de archeologische waarden. Enkel het zuiden en de zuidoostelijke zijde van de walgracht

kunnen gereconstrueerd worden (cfr. fig. 3: blauwe kaders). De westelijke zijde, waar bodemingrepen niet mogelijk zijn wegens de aanwezigheid van een rioleringsleiding wordt de walgracht gevisualiseerd d.m.v. begroeiing.

Figuur 2: Lokalisatie van de proefleuf op een projectie van de walgracht volgens de rooilijkaart uit 1884.

Regionaal Landschap Houtland Concept landschapsplan

Hoeve 't Waterke

1:750

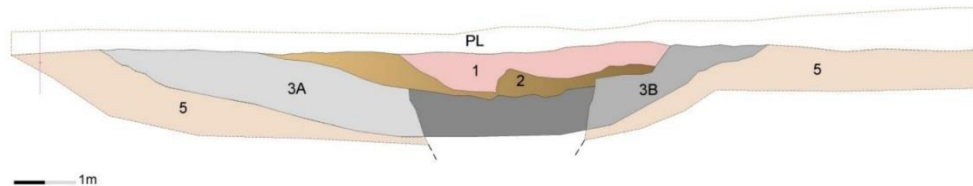
Figuur 3: Definitief herinrichtingsplan. (bron: Regionale landschappen houtland)

Resultaten archeologisch proefonderzoek

Het archeologische onderzoek heeft vastgesteld dat er zich in de walgracht een *in situ* archeologisch pakket bevindt (lagen 3A en 3B). Deze lagen waren oorspronkelijk één laag en worden centraal doorsneden door latere opvullingspakketten, namelijk lagen 1, 2 & 4 (cfr. fig. 5: donkergrijze opvulling). Dit is hoogstwaarschijnlijk te wijten aan een herprofilering of grondig uitkuisen van deze gracht.

Figuur 4: Zicht op de aangelegde proefsleuf.

Figuur 5: Tekening van de doorsnede van de walgracht (laag 4 is centraal onderaan ingekleurd als donkergrijs)

Nr.	Beknopt beschrijving
PL	0-30cm; ploeglaag; donker bruin-grijs zand;
1-2	recent bouwpuin gemengd met lichtbeige zand; abrupte ondergrens
3a	donker grijs zand; vrij veel OM; gelaagd
3b	grijs tot donker grijs zand; gelaagd
4	donker bruin tot zwart zand;
5	Vanaf 165cm; C; licht blauw grijs zand

Tabel 1: Beknopte beschrijving van de lagen van Profiel 1.

De gracht werd niet in één keer gedempt maar over een periode en met verschillende types van grond. Dit maakt dat elke opvulling duidelijk herkenbaar is. Verder kunnen wij ook afleiden dat de gracht voornamelijk vanaf het zuiden, dus de zijde weg van de hoeve, opgevuld werd.

Onderaan de puinlaag (laag 1 & 2) is er geen stabilisatiehorizont maar humusarme lichtbeige zand. Dit wijst er op dat er eerst een put werd gegraven, die daarna werd volgestort met aarde en afval en vervolgens gedempt met teelaarde.

Maatregelen m.b.t. archeologie tijdens de uitvoering der werken

Het uitgraven van de walgracht zal gebeuren onder archeologische begeleiding. Raakvlak, de intergemeentelijke onroerendergoeddienst in Brugge en ommeland, zal voor de opvolging van de werken instaan. De huidige oevers van de walgracht dienen bewaard waardoor de nieuwe gracht binnen de opvulling van de walgracht komt. Daarnaast wordt ernaar gestreefd om de oorspronkelijke bodemlagen (3A en 3B) te vrijwaren voor de graafwerken. De nieuwe gracht wordt laagsgewijs uitgegraven waarbij de grond grondig wordt gecontroleerd op vondstenmateriaal, zowel visueel als met een metaaldetector. Hierbij worden de richtlijnen uit de Code van Goede Praktijk voor archeologie en metaaldetectie opgevolgd.

Indien er tegen de verwachtingen in sporen in de opvulling van de walgracht worden aangetroffen worden deze ingemeten, beschreven en onderzocht volgens de Code van Goede Praktijk.

Stefan Decraemer